

ΑΓΓΕΛΟΣ Π. ΜΑΤΘΑΙΟΥ

Παρατηρήσεις εις έκδεδομένα Ἄττικά ψηφίσματα (13ο τεύχος)

Στὸ 13ο τεύχος τῶν *Παρατηρήσεων εις έκδεδομένα Ἄττικά ψηφίσματα* σχολιάζεται τὸ ψήφισμα IG II² 2.

Οἱ ἀριθμοὶ τῶν 9' μὲ ἔντονα (μαύρα) στοιχεῖα δηλώνουν τοὺς σχολιαζομένους στίχους τῆς ἐπιγραφῆς.

Τοῦ ψηφίσματος IG II² 2 πρὸς τιμὴν Βοιωτοῦ, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα σώζεται ἐν μέρει, ἦσαν γνωστὰ δύο θραύσματα (*a*, *b*). Τὸ θρ. *a* (EM 6877, εἰκ. 1) εὐρέθη συμφώνως πρὸς τὸν πρῶτο ἐκδότη Στ. Ἀθ. Κουμανούδη «...ἐν ὁδῷ τινι τῆς πόλεως Ἀθηνῶν πρὸς μεσημβρίαν τῆς ἐκκλησίας τῆς Καπνικαρέας ἐπισκευαζομένης οἰκίας τινός...». Τὸ θρ. *b* (EM 6937) εὐρέθη στὴν Ἀκρόπολη. Τὸ εἶχε ἀναγνωρίσει ὡς τμήμα τοῦ ψηφίσματος ὁ A. Wilhelm στὰ *χαρτία* του (βλ. τὸ λήμμα τῶν IG II²).

Ἐκδ. *a* Στ. Α. Κουμανούδης, *Ἐφ. Ἀρχ.* 1886, 215-216, ἀρ. 1 (καὶ πανομοιότυπον)· A. Wilhelm, *Hermes* 24 (1889) 109-110, ἀρ. 1· IG II 5, 1d (ἐξ ἐκτύπου Lolling)· *b* U. Koehler, *Hermes* 5 (1871) 225, IG II 43· *a*, *b* IG II² 2 καὶ IG II² Add. et Corr. p. 655· M. B. Walbank, *Echos du monde classique (Classical Views)* 26 (1982) 259-274 (SEG 32, 38).

Πρὸ βλ. J. M. Fossey, *LCM* 10 (1985) 39-40· A. S. Henry, *Honours and Privileges in Athenian Decrees*, Hildesheim 1983, 22, 25, 31 (SEG 33, 66)· M. B. Walbank, *Hesperia* 58 (1989) 71-72, ἀρ. 1 (SEG 39, 62)· R. Develin, *Athenian Officials 684-321 B.C.*, Cambridge 1989, σελ. 227· S. V. Tracy, *Athenian Lettering of the Fifth Century B.C.*, Berlin 2016, 149-180, εἰδικῶς σελ. 152.¹

Βάσει τῆς συμπληρώσεως τοῦ ὀνόματος τοῦ ἄρχοντος ἀπὸ τὸν Wilhelm στὸν 8ο στίχο, Εὐ[κλείδης ἦρχε]· Φίλαγρος ε[ἴπτε], τὸ ψήφισμα χρονολογήθηκε τὸ 403/2 π.Χ. Ὁ Walbank μετὰ ἀπὸ αὐτοψία τοῦ λίθου διεκρίνε πρὸ τοῦ Φ ἴχνη ἐνὸς Ν καὶ ἐπρότεινε τὴν συμπλήρωση Εὐ[ανδρος ἦρχε]· ἀκολούθως χρονολόγησε τὸ ψήφισμα στὸ ἔτος 382/1 π.Χ.² Ὁ Lewis³ κατόπιν ἐλέγχου τοῦ λίθου καὶ ἐκτύπου διετύπωσε ἀμφιβολίες περὶ τῆς ἀναγνώσεως καὶ τῆς ἐξ

Εὐχαριστῶ τὴν Γεωργία Μαλούχου πού ἐδιάβασε τὸ κείμενό μου καὶ ἐφρόντισε γιὰ τὴν ἀνάρτησή του. Τὸν διευθυντὴ τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου Νάσο Θέμο καὶ τὶς ἐπιμελήτριες τοῦ Μουσείου Ἑλένα Ζαββοῦ καὶ Εἰρήνη Χωρέμη εὐχαριστῶ γιὰ τὴν διευκόλυνση τῆς ἐργασίας μου καὶ τὴν προθυμία τους, καθὼς καὶ γιὰ τὴν παραχώρηση τῶν δημοσιευομένων φωτογραφιῶν.

1. Βλ. καὶ τὴν παλαιότερη δημοσίευση τοῦ Tracy περὶ τοῦ χαράκτου: A Major Athenian Cutter ca. 410 to ca. 380: The Cutter of IG II² 17, στὸν τόμο G. W. Bakewell and J. P. Sickinger (eds), *Gestures. Essays in Ancient History, Literature, and Philosophy presented to Alan L. Boegehold*, Oxford 2003, 351-363.

2. Ἀπόρροια τῆς χρονολογήσεως ἦταν τόσο τὸ ἱστορικὸ πλαίσιο, ὅσον καὶ ὁ κατόπιν συμπληρώσεως τοῦ ὀνόματος προσωπογραφικὸς συσχετισμὸς τοῦ τιμωμένου, βλ. Walbank, *Classical Views* 26 (1982) 267-272· ἐπίσης τοῦ ἰδίου *Hesperia* 58 (1989) 72.

3. SEG 32, 38: «D. M. Lewis (per ep.), on the basis of his examination of the stone and a squeeze, doubts whether nu should be read in l. 8 and thinks that the probabilities are very heavily in favor of Wilhelm's dating and restoration of ll. 1 and 6-8...».

αυτής συμπληρώσεως [ἤρχε]ν τοῦ Walbank καὶ ἔκλινε ἀποφασιστικῶς ὑπὲρ τῶν συμπληρώσεων καὶ τῆς χρονολογήσεως τοῦ Wilhelm. Ὁ Β. Millis μετὰ ἀπὸ αὐτοψία ἀνέγνωσε⁴ τὸ δεξιὸν ἄκρον ὀριζοντίου ἄνω κεραίας πρὸ τοῦ Φ. Τὸ ἰχνάριο διέκρινε καὶ ἐγὼ στίς 29.1.2002, ὅταν ἐπανεξέτασα τὸν λίθο (πρώτη αὐτοψία 17.1.2002), καὶ πάλιν στίς 30.12.19· βρίσκεται στὸ ἴδιο ὕψος μὲ τὸ ἄνω ἄκρο τῆς καθέτου κεραίας τοῦ ἀμέσως ἐπομένου γράμματος Φ. Λόγω τοῦ μικροῦ του μήκους δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀσφαλές. Σῶζεται πιθανώτατα καὶ τὸ ἄκρον τῆς μεσαίας κεραίας τοῦ Ε. Πάντως τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι δὲν σῶζεται στὸν λίθο ἴχνος γράμματος ποῦ θὰ μποροῦσε νὰ ἀποδοθῆ σὲ Ν. Ὡστε ἡ συμπλήρωσις Εὐ|[κλείδης ἤρχ]ε φαίνεται ἀναπόφευκτη· βεβαιώνεται τώρα ἡ ὀρθότητά τῆς συμπληρώσεως τοῦ Wilhelm.⁵

Στὸ θραῦσμα *b* ἀπεδόθη ἐπὶ διευθύνσεως τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου ἀπὸ τὴν μακαρίτισσα Ντ. Πέππα-Δελμούζου ἀπόθραυσμα (EM 5385), στὸ ἐξῆς *c*, συναρμοζόμενο στὸ ἀριστερόν του (εἰκ. 2).

Τὰ δύο θραύσματα (*b* καὶ *c*) εἶναι πανταχόθεν ἐλλιπῆ. Καὶ τὰ δύο εὐρέθησαν στὴν Ἀκρόπολη (περὶ τοῦ θρ. *b* βλ. καὶ ἀνωτ.), ὅπως ἀσφαλῶς προκύπτει ἀπὸ τὸν ἐρυθρὸ ἀριθμὸ ποῦ φέρουν, *b* (EM 6937 = ἐρυθρὸς ἀρ. 600), *c* (EM 5385 = ἐρυθρ. ἀρ. 602).

b: Ὑψ. (σωζ.) 0,208-0,210 μ., πλ. (σωζ.) 0,11 μ., πάχ. 0,073 μ.

c: Ὑψ. (σωζ.) 0,185 μ., πλ. (σωζ.) 0,11 μ., πάχ. (σωζ.) 0,048-0,05 μ.

Ὑψ. γραμμ. 0,009 μ.

Τῶν θραυσμάτων *b* καὶ *c* ὑπάρχει ἀντίγραφο στὸν παλαιὸ *Κατάλογο* τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Ἀκροπόλεως⁶ ὑπὸ τοὺς ἀρ. 600 (θρ. *b*) καὶ 602 (θρ. *c*), καθὼς καὶ ἀπόγραφο τοῦ Π. Εὐστρατιάδου μεταξὺ τῶν *χαρτίων* του⁷ ποῦ ἀπόκεινται στὸ Ἀρχεῖον τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας. Ἀπὸ τὸ ἀπόγραφο τοῦ προκύπτει ὅτι, ὅταν ἀπέγραψε τὸ θρ. *c*, σωζόταν πληρέστερο ἄνω ἀριστερά· ἀργότερα, ἄγνωστον πότε, τμῆμα του ἀπεκόπη.

Στὸ παρατιθέμενο κείμενο τὰ γράμματα τοῦ θρ. *c* εἶναι ὑπογραμμισμένα· μὲ πλάγιους χαρακτῆρες ἀποδίδονται ὅσα γράμματα παρέχουν τὰ ἀπόγραφα τῶν θρ. *b* καὶ *c* τοῦ Εὐστρατιάδου, ἀλλὰ δὲν σῶζονται σήμερα. Ἡ διάταξις (τομή) τῶν στίχων δὲν εἶναι βέβαιη.

4. Τις παρατηρήσεις τοῦ Millis μεταφέρουν οἱ P. Wilson – A. Hartwig, *IG I³ 102 and the Tradition of Proclaiming Honours at the Tragic Agon of the Athenian City Dionysia*, *ZPE* 169 (2009) 17-27, εἰδ. σελ. 26.

5. Κατὰ ταῦτα ἦταν ὅλως περιττὴ ἡ ἐκτενὴς ἀναφορὰ περὶ τῆς χρονολογήσεως (βλ. Wilson – Hartwig, ἔνθ. ἀνωτ. (σημ. 4) 19, 25-26) καὶ στίς κατὰ καιροὺς διατυπωθεῖσες ἀπόψεις περὶ τοῦ τιμωμένου καὶ τοῦ ἱστορικοῦ πλαισίου τῆς ἐπιγραφῆς ποῦ στηρίζονται στὴν προταθεῖσα ἀπὸ τὸν Walbank χρονολόγησι.

6. Ὁ κατάλογος φυλάσσεται στὸ Ἐπιγραφικὸ Μοῦσεῖο. Τὸν μνημονεύει ἡ Ντ. Πέππα-Δελμούζου, βλ. *Χαριστήριον εἰς Ἀ. Κ. Ὁρλάνδον*, Δ', Ἀθήναι 1967-68, 370, ὡς «παλαιὸν κατάλογον τῶν ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως προερχομένων ἐπιγραφῶν». Ἡ φευγαλέα, καὶ τὸ κυριώτερο, ὄχι ἀκριβῆς ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενο τοῦ καταλόγου μνεῖα εἶχε τις συνέπειές της· τὸ σημαντικό γιὰ τὴν ἱστορία τῶν ἐνεπιγράφων λίθων τῆς Ἀκροπόλεως ἔγγραφο εἶναι σχεδὸν ἄγνωστο. Τὴν σημασίαν του, ἂν ὄχι τὴν ὑπαρξήν του, ἀγνοοῦν ἡ σύγχρονη ἔρευνα καὶ οἱ μέχρι πρό τινος διάδοχοι τῆς Δελμούζου στὴν διεύθυνση τοῦ Μουσείου. Ὁ κατάλογος δὲν εἶναι τῶν ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως μεταφερθεῖσων στὸ Ἐπιγραφικὸ Μοῦσεῖο ἐπιγραφῶν, ὅπως τὸν περιγράφει ἡ συντάκτις τοῦ ἄρθρου, ἀλλὰ τῶν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ βράχου ἀποκειμένων πρὸ τῆς μεταφορᾶς τοῦ μεγίστου μέρους αὐτῶν στὸ Μοῦσεῖο. Ὅταν μετεκόμισαν τοὺς λίθους, μετέφεραν καὶ τὸν κατάλογο· ἔκτοτε ἐχρησιμοποιεῖτο πρὸς ἔλεγχον τῶν ἐκ τῆς Ἀκροπόλεως μεταφερθέντων λίθων· αὐτὸ καὶ σημειώνεται στὰ πλείστα τῶν λημμάτων ὁ ἀριθμὸς Εὐρετηρίου τοῦ Μουσείου (EM) τῶν λίθων, καθὼς καὶ ἡ δημοσίευσις στίς *IG*.

7. Τὴν ὑπαρξὴν τοῦ ἀπογράφου μοῦ εἶχε κάνει γνωστὴ τὸ 2002 ἡ Γεωργία Μαλοῦχου καὶ τὴν εὐχαριστῶ θερμώτατα.

403/2 π.Χ.

	<i>c</i>	
	[. . . . 8]Σ[. 11]	στοιχ. 20
	[. . . 7 . . .]ΑΛ[. 11]	
	[. Ἄριστ]οξένΟι [. . . . 8]	<i>b</i>
	[. . 4 . . Ἄθ]ήνη[σιν] αὐτ[. . 5 . . .]	
5	[. . . 5 . .] καλέ[σ]αι δὲ α[ὐτὸν κ]-	
	[αὶ . . .]μπο[ν, . .]ΡΙΑΝΔ[. . . τ]-	
	[ὄς ὑξ] καὶ [ἐπι] ξένια [ἐς τὸ]	
	[πρυταν]εῖ[ον ἐ]ς αὔρι[ον· στ]-	
	[εφανῶσαι δὲ α]ὐτὸγ χ[ρυσῶ]-	
10	[ι στεφάνωι τρ]ιακοσ[ίωι δ]-	
	[ραχμῶν, οἱ δὲ τ]αμίαι [παρα]-	
	[σχόντων τὸ ἀργ]ύριο[ν· ἀνε]-	
	[ιπῆν δὲ τὸν κήρ]υκα δ[. . 4 . .]	
	[. 12]ΑΓΩ . [. . 4 . .]	
	- - - - -	

App. crit.

3-6 in. supplementa prolata ante conjugationem novi fragmenti omisi; 3, 4, 7 in. Matth., 7 med.-12 Koehler; 12 fin.-13 med. Wilhelm || **b 2** (spatium 12) Λ legit Walbank || 3 ΟΞΕΝΩΙ Eustr., med. ΟΓ Koehl., ΟΓΔ Walb., ΟΓ Millis apud Wilson – Hartwig || 4 ΗΝΑ Eustr., NF inventarium arcis || 6 in. [Ἔ]λυμπο[ν] Matth., med. [Πε]ρίανδ[ρον] Koehl., Mill., [Π]ερίανδ[ρον] Walb. || 8 ἐξ Mill. || 9 αὐτὸγ Walb., Mill. || 14 ΓΩΣ Eustr., invent. arcis, ΑΓΩΝ Walb., ΑΓΩ! Mill.; vide et infra || 13 fin.-15 Δ[ιονυσίοις ὅταν ἦι ὁ] ἀγῶ[ν τῶν τραγωιδῶν] Wilh., Walb. (ἀγῶν); Δ[ιονυσίων ἐν τοῖς τρ]αγωιδ[δοῖς] Wilson – Hartwig.

Παρατηρήσεις

b 2 (12ος στοιχός): ὁ Walbank ἔχει σημειώσει υπόστικτο γωνιώδες γράμμα (Α, Δ, Λ). Ὁ λίθος εἶναι φθαρμένος καὶ ἡ ἐνεπίγραφη ἐπιφάνεια ἔχει κατὰ τόπους ἀπολεπισθῆ· δὲν ἐπέτυχα νὰ διακρίνω τὸ ἶχνος. || **b 3** τοῦ γράμματος, τὸ ὁποῖο μετέγραψα ὡς υπόστικτο κεφαλαῖο στρογγυλό, σώζεται τὸ ἀνώτερο ἡμισυ καμπύλης, ἡ ὁποία λόγω τοῦ μεγέθους της (ἐὰν τὸ παραβάλη κανεὶς μὲ τὸ μόνο σωζόμενο Ω τοῦ στίχ. 14) καὶ δεδομένης τῆς ἀποσαθρώσεως τῆς ἐνεπιγράφου ἐπιφανείας δίδει περισσότερο τὴν εἰκόνα ἐνὸς ὄμικρον. Ὡστόσο ἐὰν τὸ παραβάλη μὲ τό (μεγαλύτερο) ὠμέγα τοῦ στίχ. 4 τοῦ θρ. *a*, ἡ ὁμοιότης καὶ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος καὶ στὸ σχῆμα εἶναι ἐντυπωσιακῆ. Ὁ Εὐστρατιάδης μετέγραψε πλήρως σωζόμενο Ω, ὁ Koehler στὴν μεγαλογράμματη μεταγραφῆ δίδει τὸ ἀνώτερο ἡμισυ κύκλου, ἐνῶ οἱ μεταγενέστεροι ἐρευνητὲς μετέγραψαν ἀκέραιο Ο (ὄμικρον). Τοῦ ἐπομένου γράμματος σώζεται ἀσφαλῶς ἡ κάθετη κεραία· δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι ἡ μικρὴ πρὸς τὰ δεξιὰ ἐφαπτόμενη στὸ ἄνω ἄκρο τῆς καθέτου κεραία εἶναι τμῆμα γράμματος (Γ) ἢ ὀφείλεται σὲ φθορὰ τοῦ λίθου. || **b 6** ΡΙΑΝΔ· πρὸ τοῦ Ρ εἶναι ὄλως ἀβέβαιον ἐὰν σώζεται στὸ βάθος τῆς φθορᾶς (στὸ θρ. *c*) ἢ κάτω γωνία ἐνὸς Ε. Ἄκριβως μετὰ τὸ Δ ὁ λίθος εἶναι ἀποκεκομμένος· ὥστε ἐκεῖ δὲν σώζεται ἄλλο γράμμα. || **b 9**

πρὸ τοῦ Υ τὸ ἀμυδρῶς διακρινόμενο λεπτὸ χάραγμα ἀκριβῶς στὴν ἀκμὴ τοῦ λίθου δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι εἶναι τὸ ἄκρο λοξῆς δεξιᾶς κεραίας γωνιώδους γράμματος. || **b 10, 11, 12, 13, 14** πρὸ τῶν γραμμάτων Ι, Α, Υ, Υ καὶ Α ἀντιστοιχῶς ὁ λίθος ἐλλείπει ἢ εἶναι φθαρμένος. || **b 14** μετὰ τὸ Ω ὁ Εὐστρατιάδης παρέχει Σ ἀκέραιο. Τὸ ἴχνος γράμματος ποὺ σώζεται σήμερα στὸν λίθο φαίνεται νὰ εἶναι μία ἐλαφρῶς λοξὴ πρὸς τὰ ἀριστερὰ «κεραία» στὸ ἀριστερὸν τοῦ στοιχοῦ, στὸ ἄνω ἄκρο τῆς ὁποίας ἐφάπτεται ἐλαφρῶς λοξὴ πρὸς τὰ ἄνω μικρὴ λοξὴ κεραία· μία ἀκόμη λοξὴ κεραία, λεπτότερη αὐτή, σώζεται στὴν βάση τοῦ στοιχοῦ. Πιστεύω ὅτι κατὰ πάσαν πιθανότητα ἡ λοξὴ «κεραία»⁸ δὲν ἀνήκει σὲ γράμμα, ἀλλὰ εἶναι τυχαίον χάραγμα ὀφειλόμενο στὴν φθορὰ τοῦ λίθου. Ἀντιθέτως ἡ μικρὴ λοξὴ καὶ ἡ ἄλλη λοξὴ στὴν βάση τοῦ στοιχοῦ συσχετιζόμενες ἀντιστοιχοῦν κατὰ τὸ ἀνοιγμὰ τους στὶς λοξὲς κεραίες ἐνὸς Σ. Ὁ Walbank μετέγραψε ὑπόστικτο Ν, ἐνῶ ὁ Millis ὑπόστικτο γιώτα (Ι). || **c 4** ὅπως σημειώνεται στὸ κριτ. ὑπόμν., τὸ ἀπόγραφο τοῦ Εὐστρατιάδου παρέχει ΗΝΑ, ἐνῶ τὸ ἀντίγραφο τοῦ παλαιοῦ *Καταλόγου* τῶν ἐπιγραφῶν τῆς Ἀκρόπολεως, ΝΗ, δηλαδὴ τὸ ἀριστερὸ ἥμισυ ἐνὸς Η. Προέκρινα γιὰ λόγους ἐρμηνευτικούς (βλ. κατωτ.) νὰ ἀκολουθήσω τὸ ἀντίγραφο τοῦ παλαιοῦ *Καταλόγου*.

Ἡ θέσις τῶν θρ. c+b ὡς πρὸς τὸ θρ. a. Ἐὰν τὰ θραύσματα c+b τοποθετηθοῦν κάτω καὶ στὸ ἀριστερὸ τμήμα τοῦ θρ. a κατὰ τέτοιον τρόπο, –ἐξηγῶ τὸν λόγο τῆς τοποθετήσεως στὴν ὑποσημείωση–,⁹ ὥστε ὁ 2ος στίχος τῶν νὰ ἀντιστοιχῇ πρὸς τὸν 12ο τοῦ θρ. a καὶ τὸ γράμμα Δ (ΡΙΑΝΔ) τοῦ 8ου στίχου τῶν θρ. c+b νὰ βρῆται στὸν ἴδιον στοιχοῦ (12ο) μὲ τὸ γράμμα Φ (Φίλαγρος) τοῦ 8ου στίχου τοῦ θρ. a, τότε ἡ ἐνεπίγραφη ἐπιφάνειά τῶν ἐξέχει κατὰ πολὺ ἐκείνης τοῦ θρ. a. Ὡστε ἡ συναρμογὴ τῶν θραυσμάτων δὲν εἶναι δυνατή.¹⁰

Σχόλια

3-5 Ἡ διάστασις μεταξὺ τοῦ ἀπογράφου τοῦ Εὐστρατιάδου καὶ τῶν ἀναγνώσεων τῶν ἄλλων ἐρευνητῶν στὰ δύο σωζόμενα τελευταῖα γράμματα τοῦ 3ου στίχου (ΩΙ Εὐστρ., ἐναντι ΟΓ Koehl., ΟΓ Mill. καὶ ΟΓΔ Walb.)¹¹ καθιστᾶ δυσχερῆ τὴν ἀσφαλῆ ἀποκατάστασις τοῦ περιεχομένου τῶν στίχ. 3-5. Ἡ ἀνάγνωσις τοῦ Εὐστρατιάδου ὑποδεικνύει τὴν μεταγραφὴ καὶ

8. Φρονίμως ὁ Millis (παρὰ Wilson καὶ Hartwig), σελ. 24, σημειώνει: «If these are a trace of a letter...».

9. Τὰ σωζόμενα στὸν στίχ. 12 τοῦ θρ. a ἐν συνδυασμῷ πρὸς ἐκεῖνα τῶν στίχ. 10 (τέλ.) καὶ 11 καὶ τὰ βάσει αὐτῶν πιθανώτατα συμπληρούμενα στοὺς στίχ. 12 καὶ (13) [καὶ ἀναγράφαι] α[ὕ]τὸν Ι [πρόξενον -] καθιστοῦν ἐγκυρικὴ τὴν ἐξῆς ὑπόθεσις ἐργασίας· τὰ γράμματα τοῦ 3ου στίχ. τῶν θρ. c+b οξενογ (προϋπόθεσις εἶναι νὰ υἱοθετήσῃ κανεὶς τὴν ἀνάγνωσις ΟΓ μετὰ τὸ γράμμα Ν) εἶναι τμήμα τῆς συμπληρουμένης λέξεως [πρόξενον] τοῦ στίχ. 12 τοῦ θρ. a· προκύπτει τότε τὸ ἀκόλουθο κείμενον στοὺς στίχ. 3-4 (13-14 τῶν συνδυασθέντων θραυσμάτων): [πρ]όξενογ [καὶ εὐεργέτην | Ἀ]θηνα[ίων] αὐτ[όν] τε καὶ ὑξ[ς]· –τὴν συμπλήρωσις τοῦ ἐθνικοῦ Ἀθηνα[ίων] ἐστήριξα στὴν ἀνάγνωσις τοῦ Εὐστρατιάδου (ΗΝΑ)· γιὰ τὴν ἀφομοίωσις τοῦ τελικοῦ -ν πρὸ τοῦ οὐρανικοῦ κ βλ. κατωτ. τὴν σημ. 12–. Στὸ κυρίως κείμενον (ἀνωτ.) παραθέτω τὸν λόγο, γιὰ τὸν ὁποῖο αὐτὸς ὁ συνδυασμὸς τῶν θραυσμάτων δὲν εὐσταθεῖ.

10. Ὑπάρχει καὶ ἕνας ἀκόμη λόγος ποὺ καθιστᾶ τὴν συναρμογὴ ἀδύνατη. Ἡ τοιαύτη τοποθέτησις τῶν θρ. c+b, θὰ καθόριζε διαφορετικὴ διάταξις (τομή) τῶν στίχων, ὥστε στὸ ἀριστερὸν τῶν στίχ. 5, 6 καὶ 7 τῶν θρ. c+b θὰ ἔλειπε ἕνα μόνον γράμμα. Θὰ ἔπρεπε ὅμως τότε νὰ σώζεται ἡ ἀριστερὴ πλευρὰ τοῦ θρ. c ἢ τμήμα τῆς, πράγμα ποὺ δὲν συμβαίνει· οὔτε ὁ λίθος φαίνεται ἀπολαξευμένος.

11. Δὲν ἐνέταξα στὸ κείμενον τῆς ἐπιγραφῆς τὸ ὑπόστικτο Δ ποὺ σημειώνει ὁ Walbank, διότι ὁ λίθος εἶναι πολὺ ἐφθαρμένος καὶ παρὰ τὴν ἐπανειλημμένη ἐξέτασις τοῦ λίθου δὲν ἐμπόρεσα νὰ διακρίνω ἴχνη τοῦ γράμματος.

συμπλήρωση [- -]οξένωι, ενώ τών μετέπειτα έρευνητών [- -]όξενογ.¹² Τί άκριβώς σώζεται στον λίθο (στίχ. 3) μετά τὸ Ν περιέγραφα ήδη. Οί παρεχόμενες άναγνώσεις συνεπάγονται τήν συμπλήρωση κυρίου όνόματος, αὐτοῦ τοῦ τιμωμένου, ἢ τῆς λέξεως πρόξενος. Ἦδη ἔχω δείξει (βλ. άνωτ. Ἡ θέσις τῶν θραυσμάτων *c+ b*) γιά ποιόν λόγο δέν μπορεῖ νά σταθῆ ἡ συμπλήρωσις [πρ]όξενογ.

Κατόπιν δοκιμῶν καί πολλῆς σκέψεως κατέληξα στήν ἐξῆς χάριν παραδείγματος συμπλήρωση τῶν στίχων 2-5, τήν όποία, -τὸ ἐπισημαίνω-, δέν ἐνέταξα στό κριτικό ὑπόμνημα λόγω τῆς διαστάσεως μεταξύ τῶν παρεχομένων στό άπόγραφο τοῦ Εὔστρατιάδου (στίχ. 3: ΝΩΙ) καί τῶν άναγνώσεων τῶν ἄλλων έρευνητών.

- 2 [. . . 7 . . .]ΑΛ[. καί ἔγκτησι]-
 [ν Ἄριστ]οξένωι [γῆς καί οἰ]-
 4 [κίας Ἄθ]ήνη[σιν] αὐτ[ῶι καί]
 [ύέσιν].

Γιά τήν άσυνήθη παρεμβολή τοῦ όνόματος τοῦ τιμωμένου μεταξύ τῶν λέξεων ἔγκτησιν καί γῆς καί οἰκίας πρβλ. *IG I³ 102.30-31*: [καί ἔγκτεσι]ν εἶναι αὐτοῖς ὄμπερ | Ἄθenaίoiς, [καί γεπέδο]ν καί | οἰκίας. Τῆς συμπληρώσεως τῆς προνομίας τῆς ἔγκτήσεως γῆς καί οἰκίας (Ἀθήνησι) ὑπάρχουν πολλά παράλληλα, πρβλ. *IG I³ 227.19-21*, *IG II² 53.1-3*, 80.9-11, κλπ.

5 Κατὰ κανόνα μετά τὸ άπαρέμφατο καλέσαι άκολουθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ τιμωμένου πού προσκαλεῖται στό πρυτανεῖον ἢ άντ' αὐτοῦ ἡ ἐπαναληπτική άντωνυμία αὐτόν, (αὐτο(ύ)ς, αὐτώ). Απὸ τὸ άπόγραφο τοῦ Εὔστρατιάδου (στίχ. 3) ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ σωζόμενα στους στίχ. 2 (-νωι)¹³ καί 9 (Ἄριστ[- -]) τοῦ θρ. *a* γίνεται τώρα άσφαλῶς γνωστὸ τὸ ὄνομα τοῦ τιμωμένου, Ἄριστόξενος.¹⁴ Τὸ ὄνομα εἶναι μακρό, ὥστε στό κενὸν τοῦ τέλους τοῦ 5ου στίχου κατ' άνάγκην πρέπει νά συμπληρωθῆ ἡ ἐπαναληπτική άντωνυμία: καλέ[σ]αι δέ α[ὐτόν].

5-8 Ἡ πρόσκλησις στό πρυτανεῖον ἐπὶ ξένια άφορᾶ ὄχι μόνον στον τιμῶμενο, ἀλλά καί τουλάχιστον σὲ δύο πρόσωπα άκόμη (στίχ. 6: [- -]μπο[ν, . . .]PIANΔ[- -]), πιθανῶς καί σὲ τρίτο (βλ. κατωτ.). Ἐντόπισα, καθ' ὅσον ἐστάθη δυνατόν, τρία τιμητικά ψηφίσματα, ὅπου ἡ πρόσκλησις άφορᾶ καί σὲ συγγενικά πρόσωπα· στό ψήφισμα *IG II² 84.12-15* μετά τὸ ὄνομα τοῦ τιμωμένου άκολουθεῖ τὸ ὄνομα τοῦ υἱοῦ του καί ἡ συγγενική σχέση (υἱός): καλέσαι δέ καί ἐπ[ί] ξένια Πολ|υχαρτίδηγ κα[ί] Ἄλκιβιάδ|ην τὸν υἱὸν αὐτῶ [ε]ἰς τὸ πρυτα|νεῖον εἰς αὔριον. Στό ψήφισμα *IG I³ 165 (IG I³ Add. et Corr., p. 952).15-16* άντὶ τῶν όνομάτων τῶν τιμωμένων ὑπάρχει ἡ ἐπαναληπτική άντωνυμία καί άκολουθεῖ ἡ πρόσκλησις πρὸς τὸν ἀδελφό

12. Καθ' ὅσον ὅμως γνωρίζω, ἡ άφομοίωσις τοῦ τελικοῦ -ν σὲ -γ συμβαίνει μόνον πρὸ τῶν οὐρανικῶν συμφώνων (κ, γ, χ), βλ. L. Threatte, *The Grammar of Attic Inscriptions*, I. Phonology, Berlin 1980, 630-631. Ἐπισημαίνω ὅτι δέν ἦταν δυνατόν σὲ ὅσους έρευνητὲς μελέτησαν τὸν λίθο νά σκεφθοῦν πῶς τὰ γράμματα ΟΓ ἀνήκαν στήν κατάληξη κυρίου όνόματος, διότι δέν ἦταν γνωστὸ τὸ νέο θραῦσμα (c)- ἐπίσης ὅτι ὁ Walbank φρονίμως μετέγραψε τὰ τρία γράμματα (ΟΓΔ) πού άνέγνωσε ὡς μέρος μιάς λέξεως (ὄγδοῆς), βλ. *Classical Views* 26 (1982) 272, σημ. 32, καί δέν τὰ ἐνέταξε σὲ δύο λέξεις.

13. Τὸ ἴχνος γραμματος πρὸ τῶν δύο τελευταίων γραμμάτων (-ωι) τοῦ όνόματος διέκρινε ὁ Walbank, ὁ ὁποῖος καί τὸ άπέδωσε σὲ Ν, ἐνωτ. άνωτ. (σημ. 2) 261. Τὸ διέκρινε καί ἐγὼ κατὰ τήν αὐτοψία τοῦ λίθου (17.1 καί 29.1.2002).

14. Τὸ ὄνομα τοῦ τιμωμένου ὡς Ἄριστόξενος εἶχε ἤδη συμπληρώσει στους στίχ. 2 καί 9/10 ὁ Walbank, ἐνωτ. άνωτ. (σημ. 2) 260, στηριζόμενος στα σωζόμενα τμήματα τοῦ όνόματος καί στό ἴχνος τοῦ Ν πρὸ τῶν γραμμάτων -ωι, βλ. άνωτ. τήν σημ. 13.

τους, ὁ ὁποῖος καὶ κατονομάζεται (τὸ ὄνομά του δὲν σώζεται): [καλέσαι δὲ αὐ]τὸς καὶ τὸν ἀδελφὸν [...].11.] ἐπὶ χσένια. Στὸ *IG II² 13 b.6-8* μετὰ τὴν ἐπαναληπτικὴ ἀντωνυμία ἀντὶ τοῦ ὀνόματος τοῦ τιμωμένου ἀκολουθεῖ ἡ πρόσκλησις πρὸς τὸν υἱὸν του χωρὶς νὰ ἀναγράφεται τὸ ὄνομά του: [καλέσαι δὲ | α]ὐτὸν καὶ τὸ[ν υἱὸν ἐπὶ ξένι]|α ἐς τὸ πρυτα[νέον ἐς αὔριον].

5-7 καλέ[σ]αι δὲ α[ὐτὸν κ]-

[αὶ . . .]μπο[ν, . .]ριανδ[. . ., τ]-

[ὅς ὑξ] καὶ [ἐπὶ] ξένια

6 Προτείνω τὴν ἀκόλουθη συμπλήρωση τῶν ὀνομάτων τῶν δύο υἱῶν τοῦ τιμωμένου: [᾽Ολυ]μπο[ν, Πε]ρίανδ[ρον]. Τὸ ἀσύνδετον σὲ δύο μόνον ὀνόματα ἀπαντᾷ, πρβλ. *IG I³ 526, 566, 751, IG II² 466.35-37*. Δὲν μπορεῖ πάντως νὰ ἀποκλείση κανεὶς ὅτι ὑπῆρχε καὶ τρίτος υἱὸς· χάριν παραδείγματος συμπληρῶνω [᾽Ολυ]μπο[ν, Πυ]ρίαν, Δ[ῖον, τ]ὸς ὑξ].

Ἡ συμπλήρωσις [᾽Ολυ]μπο[ν] λόγῳ τοῦ διαθεσίμου χώρου εἶναι ἡ μόνη δυνατὴ. Τὸ ὄνομα μαρτυρεῖται σὲ πολλὰς περιοχὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου, μεταξὺ αὐτῶν καὶ στὴν Βοιωτία, βλ. Fraser – Matthews, *LGN III.B*, 323, s.v. Τὰ ὀνόματα Πυρίας¹⁵ καὶ Δῖος ἐπίσης ἀπαντοῦν στὴν Βοιωτία, βλ. *LGN III.B*, 368 καὶ 122, s.vv. ἀντιστοιχῶς.

8-10 Ἐπειδὴ ἡ ἀξία τοῦ στεφάνου δηλοῦται στὰ Ἀττικὰ ψηφίσματα δι' ἐμπροθέτου (ἀπὸ + γεν.), ὁ Henry ὑπεστήριξε ὅτι ἡ συμπλήρωσις εἶναι ἐσφαλμένη.¹⁶ Ἀμφιβολίες διετύπωσε καὶ γιὰ τὴν ἐν γένει ἀποκατάσταση τῶν στίχ. 7-12 (Koehler). Πρῶτον τὰ σωζόμενα στοὺς στίχ. 9-12, τὸ συμπληρούμενον ἀσφαλῆστα ἀριθμητικὸν [-]ιακοσ[-] (στίχ. 10), τὰ οὐσιαστικὰ [τ]αμίαι (στίχ. 11) καὶ [ἀργ]ύριο[ν] (στίχ. 12), βεβαιώνουν ὅτι πρόκειται περὶ ποσοῦ χρημάτων, τὸ ὁποῖο θὰ κατέβαλαν οἱ ταμίαι. Ἡ κατὰ αἰτιατικὴν ἐπαναληπτικὴ ἀντωνυμία [α]ὐτὸγ (στίχ. 9) ὑποδεικνύει ὅτι δὲν δίδεται τὸ ποσὸν στὸν τιμώμενο, διότι τότε ἡ ἀντωνυμία θὰ ἔπρεπε νὰ βρισκεται σὲ πώση δοτική, πρβλ. *IG II² 1.68*: [δῶναι δὲ Πο]σῆι δωρεάν τὸν δῆμον χιλίας δραχμάς. Τὸ γράμμα X (στίχ. 9) μετὰ τὴν ἐπαναληπτικὴ ἀντωνυμία ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰ προηγούμενα συνιστᾷ ἰσχυρότατη ἔνδειξις ὅτι πρέπει νὰ συμπληρωθῇ τὸ ἐπίθετο χ[ρυσῶ]ι. Κατὰ ταῦτα ἡ διατυπωθεῖσα ἀμφιβολία καὶ ἐν τέλει ἡ ἀπόρριψις τῶν συμπληρώσεων¹⁷ ἀπὸ τὸν Henry εἶναι ἀνεπείριστη.

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ ἐπισημαίνω καὶ πάλιν ὅτι ἀφ' ἐνὸς τουλάχιστον μέχρι καὶ τὸ τέλος τῆς πρώτης τριακονταετίας τοῦ 4ου αἰ. π.Χ. δὲν εἶναι διαμορφωμένο τὸ τυπικὸν τῶν ψηφισμάτων καὶ ἀφ' ἐτέρου ἡ ἀρχαιογνωστικὴ ἐπιστῆμη στηρίζεται σὲ ὅσα ἤδη εἶναι γνωστὰ καὶ οἱ ἐρευνητὲς ξενίζονται, ὅταν μία νέα γνώσις δὲν συνάδῃ πρὸς αὐτά.

Ἐπὶ τοῦ προκειμένου· τὸ θραῦσμα *c* καθιστᾷ ἀσφαλῆς τὸ μῆκος τῶν στίχων (στοιχ. 20) καὶ τὸ περιεχόμενο τῶν στίχ. 5-8. Περαιτέρω, τὰ σωζόμενα στοὺς στίχ. 7τέλ.-12 καὶ τὸ στοιχηδὸν ὑποδεικνύουν νὰ θεωρήσωμε τίς συμπληρώσεις τοῦ Koehler πιθανώτατες.

12-14 Στοὺς στίχους, συμφώνως πρὸς τίς συμπληρώσεις, ἀναγράφονται τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀνακήρυξιν τοῦ στεφάνου. Καὶ πάλι ὁ Henry τίς ἀμφισβήτησε, στὴν προκειμένη περίπτωσις τίς συμπληρώσεις τοῦ Wilhelm (*IG II² add. p. 655*), ἐπισημαίνοντας ὅτι εἶναι μοναδικὸ παράδειγμα

15. Εὐσταθοῦν καὶ τὰ Μυρίας καὶ Χηρίας, αὐτόθι 295 καὶ 443-444, s.vv. ἀντιστοιχῶς.

16. *Honours and Privileges*, 22, 25, 31 σημ. 67.

17. *Honours and Privileges*, 45 σημ. 67: «...we may conclude that vv. 6-12 contain no reference whatsoever to a crown».

τέτοιας τιμῆς πρὸς πρόξενον καὶ ὅτι ἡ ρήτρα περὶ τῆς ἀναγορεύσεως ἀκολουθεῖ εὐθὺς μετὰ τὴν πρόσκληση στὸ πρυτανεῖον.¹⁸

14 [12.]ΑΓΩ.[.4.]· στὸ κριτικὸ ὑπόμνημα (βλ. ἄνωτ.) παρατίθενται οἱ διαφορετικῆς ἀναγνώσεις τοῦ γράμματος μετὰ τὸ ὠμέγα καὶ στὶς *Παρατηρήσεις* τί διέκρινα κατὰ τὶς ἐπανειλημμένες ἀυτοψίες τοῦ λίθου. Ἡ εὐκρινὴς λοξή, –ὄχι κάθετος–, «κεραία», ὅπως ἔγραψα ἤδη, εἶναι μᾶλλον τυχαῖο χάραγμα ποῦ ὀφείλεται στὴν ἀπολέπιση τῆς ἐνεπιγράφου ἐπιφανείας. Ὡστε τόσον ἡ μεταγραφὴ ἀγῶν, ὅσο καὶ ἡ [- -]αγωι[- -], βάσει τῆς ὁποίας οἱ Wilson καὶ Hartwig (βλ. σημ. 4 καὶ τὸ κριτ. ὑπόμν.). ἐπρότειναν τὴ συμπλήρωση [τρ]αγωι[δοῖς], δὲν φαίνονται πιθανές. Ἐξ ἄλλου στὸ ἀπόγραφο τοῦ Εὐστρατιάδου καὶ στὸ ἀντίγραφο τοῦ παλαιοῦ *Καταλόγου* παρέχεται ἀκέραιο Σ καὶ εἶναι δύσκολο νὰ ἀθετήσῃ κανεὶς τὴν ἀνάγνωση δεδομένης τῆς ἀκριβείας τῶν ἀναγνώσεων τοῦ Εὐστρατιάδου. Στὶς ἀνοικτῆς κεραῖες τοῦ Σ θὰ μποροῦσαν νὰ ἀνήκουν οἱ δύο λοξῆς κεραῖες, ἡ μία μικρὴ καὶ ἡ ἄλλη λεπτή, τὶς ὁποῖες ἤδη περιέγραψα. Κατὰ συνέπειαν ἡ μόνη προκύπτουσα μεταγραφὴ εἶναι ἀγῶσ[ι(ν)]· –ὑπεγράμμισα τὸ σ, ὡς μὴ σωζόμενο, παρὰ τὶς διακρινόμενες δύο κεραῖες, διότι δὲν εἶναι ἀσφαλεῖς–. Ὁ πληθυντικὸς ὑποδεικνύει ὅτι ἡ ἀνακήρυξη τῆς στεφανώσεως δὲν θὰ γινόταν μόνον στὰ Διονύσια, στὸν ἀγῶνα τῶν τραγωδῶν, ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλους ἀγῶνες. Παράλληλα προσφέρουν ἀφ’ ἐνὸς ψήφισμα παρέμβλητο στὸν περὶ στεφάνου λόγῳ τοῦ Δημοσθένους (18) 116: στεφανῶσαι Χαρίδημον καὶ Διότιμον χρυσῶ στεφάνῳ καὶ ἀναγορεῦσαι Παναθηναίους τοῖς μεγάλοις ἐν τῷ γυμνικῶ ἀγῶνι καὶ Διονυσίοις τραγωδοῖς καινοῖς· καὶ ἀφ’ ἐτέρου καὶ ὑστερώτερα ψηφίσματα ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ 3ου αἰ. π.Χ. καὶ ἐξῆς· ὁ στέφανος ἀνακηρύσσεται καὶ στοὺς γυμνικοὺς ἀγῶνες τῶν Παναθηναίων καὶ ἀργότερα καὶ τῶν Ἐλευσινίων, βλ. λ.χ. τὰ *IG II³ 1, 985 (II² 682).75-78*: ἀναγορεῦσαι τὸν στέφανον Διονυσίων τῶν μεγάλων τραγωιδῶν τῶι ἀγῶνι τῶι | καινῶι καὶ Παναθηναίων τῶν μεγάλων τῶι γυμνικῶι ἀγῶνι· *IG II³ 1, 1218 (II² 851).11-13*: ἀνε[ιπεῖν τὸν στέφανον Διονυσίων τε] τῶν ἐν ἄστει και[νοῖς τραγωιδῶσι καὶ Παναθη]ναίων καὶ Ἐ]λευσιν[ίω]ν τοῖς [γυμνικοῖς ἀγῶσι]· 1278 (II² 891).13-14: [καὶ ἀνειπεῖν τὸν στέφα]νον Διονυσίων τε τῶν ἐν ἄστει τραγωιδῶν τῶι και[νῶι ἀγῶνι καὶ Παναθη]ναίων καὶ Ἐ]λευσινίων καὶ Πτολεμ[αί]ων τοῖς γυμνικοῖς ἀγῶσιν, κλπ. Συμφώνως πρὸς τὰ ἀνωτέρω συμπληρώνω χάριν παραδείγματος:

[ἀνε|ιπεῖν δὲ τὸν κήρ]υκα Δ[ιονυ|σίους καὶ τοῖς] ἀγῶσ[ι τοῖ]-

[ς γυμνικοῖς Παναθηναίω]ν καὶ Ἐ]λευσινίων - -]

Τὶς συμπληρώσεις δὲν ἐνέταξα, ὅπως καὶ προηγουμένως, στὸ κριτ. ὑπόμνημα λόγῳ τῆς διαστάσεως τῶν ἀναγνώσεων καὶ ἐπιπλέον διότι τὰ παράλληλα εἶναι νεωτέρων χρόνων ἀπὸ τὴν ὑπὸ ἐξέτασιν ἐπιγραφή.

Συνοψίζω. Τὰ θραύσματα *b+c* ἔχουν τὸ ἴδιο ὕψος γραμμάτων καὶ τὸν ἴδιον χαρακτῆρα πρὸς τὸ θρ. *a* τοῦ ψηφίσματος *IG II² 2*. Ὁ Wilhelm εἶχε θεωρήσει τὸ θρ. *b* ὡς μὴ συναρμοζόμενο

18. Αναφερόμενος στὴν σειρά τῶν τιμῶν, –προηγείται ἡ πρόσκλησις ἐπὶ ξένια καὶ ἀκολουθεῖ ἡ στεφανώσις–, ὁ Henry γράφει, *Honours and Privileges*, 45 σημ. 4: «But this is a strange sequence of provisions (and one would have expected the invitation to the prytaneion to have coordinated with the supposed commendation by καὶ not δέ). Indeed, the whole reconstruction as offered by Wilhelm is open to doubt.» Ἀλλὰ τὸ νέο θραῦσμα (*c*) βεβαιώνει ὅτι ἦταν ὀρθὴ ἡ συμπλήρωσις τοῦ Wilhelm [καλέσαι δέ], βλ. *IG II² Add. et Corr.* p. 655.

τμήμα του ψηφίσματος. Ὁ Walbank ἔκρινε ὅτι δὲν ἀνήκουν στὴν ἴδια στήλη, ἐνῶ ὁ Tracy ἐθεώρησε τὴν σύνδεσή του πρὸς τὸ θρ. *a* τοῦ *IG II² 2* «probably a good one».¹⁹ Τὴν αὐτὴ γνώμη ἐσημάτισα καὶ ἐγὼ κατὰ τὴν σύνταξη τοῦ παρόντος σημειώματος. Ἐκτὸς τῶν ἄλλων θετικῶν ἐνδείξεων τὸ ἀπόγραφο τοῦ Εὐστρατιάδου, στὸ ὁποῖο σώζεται τμήμα (βλ. ἄνωτ.) τοῦ ὀνόματος τοῦ Βοιωτοῦ, πρὸς τιμὴν τοῦ ὁποῖου ἐξεδόθη τὸ ψήφισμα, ἐβεβαίωσε πέραν οἰασδῆποτε ἀμφισβητήσεως ὅτι τὰ δύο θραύσματα *a* καὶ *b+c* συνανήκουν καὶ ἐδικαίωσε τὴν ἀπόδοση τοῦ *Altmeister der griechischen Epigraphik*²⁰ Adolf Wilhelm.

Ἡ ἀποκατάστασις τοῦ ὀνόματος τοῦ τιμωμένου ἐπιβάλλει τὴν συμπλήρωση [Ἀριστοξέ]γωί καὶ Ἀριστ[όξενον] στοὺς στίχ. 2 καὶ 9/10 ἀντιστοίχως τοῦ θρ. *a*. Ἐπιπλέον μπορεῖ τώρα νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ ἐθνικόν του· στὸ κενὸν τοῦ στίχ. 10 Ἀριστ[όξενον .6.]ἔα φαίνεται νὰ ἀρμόζουν τὰ ἐθνικὰ [Πλαται]ἔα²¹ ἢ [Χαιρων]ἔα. Ὅμως στὸν στίχ. 3 πρὸ τῆς λέξεως [προξ]ἔνωι, ὅπου καὶ πάλι πρέπει νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ ἐθνικόν, κατὰ δοτικὴν ὅμως, τὸ διαθέσιμο κενὸν εἶναι 5-6 γραμμάτων.²² Ἀκολούθως ἡ συμπλήρωσις [Πλαταιεῖ] ἢ [Χαιρωνεῖ] δὲν εὐσταθεῖ, καθὼς καὶ ἡ κατ' αἰτιατικὴν συμπλήρωσις τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου ἐθνικοῦ στὸν στίχ. 10. Ἀπαιτεῖται λοιπὸν βραχύτερο ἐθνικὸ Βοιωτικῆς πόλεως καὶ ὀρθῶς ὁ Walbank ἐπρότεινε τὴν συμπλήρωση τοῦ ἐθνικοῦ ἐνάρθως.²³ Ἀπὸ τὰ τρία μικρῆς ἐκτάσεως Βοιωτικὰ ἐθνικὰ [τὸν Θισβ-,²⁴ Κωπα-, Ὑσι]ἔα μόνο τὸ τρίτο²⁵ ἐμπίπτει ἀκριβῶς στὸ κενόν.

19. Tracy, A Major Athenian Cutter ca. 410 to ca. 380: The Cutter of *IG II² 17*, ἐνθ. ἄνωτ. (σημ. 1), 353. Βλ. καὶ τοῦ ἰδίου, *Athenian Lettering of the Fifth Century B.C.*, 152, καὶ εἰδικῶς τὴν σημ. 5.

20. Ὁ χαρακτηρισμὸς εἶναι τοῦ G. Klaffenbach, *Gnomon* 22 (1950) 415.

21. Τὴν συμπλήρωση [Πλαται]ἔα ἐπρότεινε ὁ Fossey, *LCM* 10 (1985) 39-40, ἐπὶ τῆς ὁποίας, ὁρμώμενος ἀπὸ τὴν ἀναχρονολόγησι τοῦ ψηφίσματος *IG II² 2* στὸ 382/1 ἀπὸ τὸν Walbank ἐστήριξε ἱστορικὰ συμπεράσματα. Ἀλλὰ ἡ ἀναχρονολόγησις, –τὸ ἐσημείωσα ἤδη–, δὲν εὐσταθεῖ καὶ τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν προταθεῖσα συμπλήρωσις (βλ. ἄνωτ.).

22. Τὸ μῆκος τοῦ κενοῦ στὸν στίχ. 3 καθορίζεται ἀπὸ τὴν ἀσφαλῆ συμπλήρωσις ([Ἀριστοξέ]γωί στὸν στίχ. 2. Λόγω τοῦ διαθέσιμου χώρου δὲν εὐσταθεῖ ἡ συμπλήρωσις τοῦ Walbank [Ἀθηναίων] πρὸ τῆς λ. [προξ]ἔνωι, ἐνθ. ἄνωτ. (σημ. 2) 260· ἔχω κατὰ νοῦν μόνον ἓνα παρὰλληλό της, ἀλλὰ ὄχι ἀκριβῆς, πρβλ. *IG II² 49*.

23. Ὁ Walbank συμπλήρωσε, ἐνθ. ἄνωτ. (σημ. 2) 260 καὶ 268, [τὸν Κωπ?]ἔα, ἀλλὰ ὁ Fossey, ἐνθ. ἄνωτ. (σημ. 21), παρετήρησε ὅτι ἡ μορφή αὐτὴ τοῦ ἐθνικοῦ ὡς τριτοκλίτου δὲν ἀπαντᾷ καὶ ἀπέρριψε τὴν συμπλήρωσις. Ὁ ἔρευνητὴς ὑπετίμησε, –τὴν ἀνέφερε βεβαίως–, τὴν προσκομισθεῖσα ἀπὸ τὸν Walbank (σελ. 268) μαρτυρία τοῦ Θουκυδίδου, ὁ ὁποῖος παρέχει (4, 93.4) τὸν τύπο Κωπαιῆς (ὄνομ. Κωπαιεύς). Σὲ ἐπιγραφή τοῦ 1ου αἰ. π.Χ. ἀπὸ τὸ Πτῶνον *IG VII 4149.15* ἀπαντᾷ ὁ τύπος Κωπαέων (πρβλ. Πειραιεύς, Πειραιεύς). Ἡ συμπλήρωσις (τὸ ὀρθόν: [Κωπα]ἔα) εἶναι κατὰ ἓνα γράμμα μεγαλύτερη τοῦ κενοῦ. Γιὰ τὸ ἐθνικὸν τῶν πολιτῶν τῆς πόλεως τῶν Κωπῶν, βλ. M. H. Hansen – T. H. Nielsen (eds), *An Inventory of Archaic and Classical Classical Poleis*, Oxford 2004, 443, ἀρ. 209· στὸ λήμμα ἢ μνημονευθεῖσα ἐπιγραφικὴ μαρτυρία κατατάσσεται ὑπὸ τὸν τύπο Κωπαιεύς.

24. Γιὰ τὸ ἐθνικὸν καὶ τὴν πόλιν τῆς Θίσβης βλ. *An Inventory of Archaic and Classical Classical Poleis*, 458-459, ἀρ. 223.

25. Γιὰ τὴν πόλιν τῶν Ὑσιῶν βλ. *An Inventory of Archaic and Classical Classical Poleis*, 443, ἀρ. 208. Τὸ ἐθνικὸν Ὑσιεύς δίδει ὁ Στέφ. Βυζάντιος (ed. A. Meineke) ὑπὸ τὸ λήμμα Ὑσία.

Ε Π Ι Μ Ε Τ Ρ Ο Ν

Σὲ ἐκτενὲς ἄρθρο²⁶ περὶ τῆς ἀνακηρύξεως τῆς στεφανώσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν Διονυσίων στὸν ἀγῶνα τῶν τραγωδῶν ἐξ ἀφορμῆς τοῦ τιμητικοῦ ψηφίσματος *IG I³ 102* διερευνήθη λεπτομερῶς ὁ τύπος τῆς ἀνακηρύξεως, ὅπως ἐμφανίζεται στὰ σχετικὰ Ἀττικά ψηφίσματα καὶ στοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Ἀκολούθως βάσει τῶν χωρίων ποὺ συνέλεξαν οἱ συντάκτες τοῦ ἄρθρου ἀπέρριψαν τὶς προταθεῖσες, πιθανὲς κατὰ τὴν γνώμην μου, συμπληρώσεις στὰ ψηφίσματα *IG I³ 102.12-14* καὶ *IG II² 2.12-14* (στίχ. 10-12, πρὸ τῆς συνδέσεως ἀποθραύσατος)²⁷ καὶ ἐπρότειναν ἄλλες, μόνον πιθανὲς καὶ αὐτές.

Παραθέτω ἀκολούθως τοὺς στίχους τῶν τριῶν ψηφισμάτων, τὰ ὁποῖα παρέχουν τὶς πρωϊμότερες μαρτυρίες ἀνακηρύξεως τῶν στεφάνων. Σὲ αὐτὲς ἐμπίπτει καὶ ἐντάσσεται ὡς τέταρτο τὸ ψήφισμα *IG II² 2* χρονολογούμενο ἀσφαλῶς στὸ 403/2 π.Χ.

1. *IG I³ 102.12-14* (410/9): καὶ [ἀνειπ|ἔν τὸν κέρυκα Διονυσίων ἐν τῶι] ἀγῶνι *ἦδὼν ἦέν|*[εκα αὐτὸν *ἦο* δῆμος ἐστεφάνωσ]ε.²⁸

Ἡ συμπλήρωσις τῆς πλαγίας ἐρωτηματικῆς προτάσεως ἐξαρθρώμενης ἀπὸ τὸ ἀπαρέμφατο καὶ εἰσαγόμενης διὰ τῆς ἀναφορικῆς ἀντωνυμίας *ἦδὼν* εἶναι πιθανώτατη²⁹ ἢ διατύπωσις, καθ' ὅσον γνωρίζω, εἶναι ἀνευ ἀκριβοῦς παραλλήλου.

2. *IG I³ 125.23-29* (405/4): ἀνειπῆν [δὲ καὶ τὸν κήρυκα π|ρ]οσκηρύξαντα ἐ[ν τῶι ἀγῶνι τῶι αὐτῷ]|κα μάλα ἐν ἄστει [ὅτι πρότερον Ἐπικέ]|ρδης ὁ Κυρηναῖος μνᾶς ἑκατὸν

26. Βλ. ἄνωτ. (σημ. 4).

27. Στὸ ψήφισμα *IG II² 2* οἱ Wilson καὶ Hartwig πρότειναν τὴν συμπλήρωσιν: [ἀνειπῆν δὲ τὸν κήρ]υκα Δ[ιονυσίων ἐν τοῖς] τρα[γωι]δοῖς], προτάσσοντας τὴν σημείωσιν: «we propose a new text that is altogether a simpler solution». –(μᾶλλον παραβαλλόμενη πρὸς ἐκείνην τοῦ Wilhelm)–, «and more in keeping with other proclamation formulae of this kind». Ἀντ' αὐτῆς χάριν παραδείγματος προτείνω: [ἀνειπῆν δὲ τὸν κήρ]υκα Δ[ιονυσίων ὅταν οἱ] τρα[γωι]δοὶ ἀγωνίζωνται]. –γιὰ τὴν συμπλήρωσιν πρβλ. τὸν στίχ. 16 τοῦ ψήφ. *IG II² 20* κατωτ.–. Ὡστε δὲν εἶναι μόνον μία ἢ πλέον πιθανὴ συμπλήρωσις. Ἀυποῦμαι, ἀλλὰ ὀφείλω νὰ παρατηρήσω ὅτι οἱ δύο ἐρευνητὲς προέβησαν σὲ ἄτοπο ἐπίκριση τῶν συμπληρώσεων τοῦ Wilhelm· ἐσχολίασαν τὴν συμπλήρωσιν τοῦ συνδέσμου [ὅταν], παραδεχόμενοι ὁμῶς ὅτι τὸ ἓνα ἐκ τῶν δύο χωρίων ποὺ προσεκόμισαν εἶναι τὸ ψήφ. *IG II² 20* (βλ. κατωτ.). Περαιτέρω ἐσχολίασαν δυσμενῶς καὶ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ συνδετικοῦ ρήματος ([ἦι]). Ἀλλὰ τὰ παρατιθέμενα ἐξῆς χωρὶα βεβαιώνουν ὅτι ἡ συμπλήρωσις τοῦ Wilhelm ἦταν τεκμηριωμένη καὶ εὐσταθοῦσε· Θουκ. 3, 104.4: ὅτι δὲ καὶ μουσικῆς ἀγῶν ἦν καὶ ἀγωνιούμενοι ἐφοίτων ἐν τοῖσδε αὖ δηλοῖ, ἃ ἐστὶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ προοιμίου· Ξεν. Ἄπομν. 4, 8.2: διὰ τὸ Δῆλια μὲν ἐκείνου τοῦ μηνὸς εἶναι· Ξεν. Συμπ. 1, 2: ἦν μὲν γὰρ Παναθηναίων τῶν μεγάλων ἵπποδρομία· Ἡροδ. 6, 16: νυκτός τε <γάρ> ἀπίκατο ἐς αὐτὴν καὶ ἐόντων τῆσι γυναιξὶ αὐτόθι Θεσμοφορίων...· Πλάτ. Τίμ. 21 b 2: ἡ δὲ Κουρεῶτις ἡμῖν οὔσα ἐτύγχανεν Ἄπατουρίων· Ἀριστοφ. Θεσμ. 80: ἐπεὶ περ ἐστὶ Θεσμοφορίων ἡ μέση· Δημ. πρὸς Λεωχ. (44) 37: καὶ μετὰ ταῦτα ἦκε Παναθηναίων ὄντων τῶν μεγάλων τῆ διαδόσει πρὸς τὸ θεωρικόν... Προσθέτω τρία ἀκόμη, τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται ὄχι σὲ ἄλλες ἐορτές, ἀλλὰ σὲ αὐτὰ τὰ Διονύσια· Αἰσχ. κατὰ Τιμάρχου (1) 43: Ἦν μὲν Διονυσίων τῶν ἐν ἄστει <ῆ> πομπή, ἐπόμπευον δ' ἐν ταῦτῳ ὃ τε Μισγόλας ὁ τοῦτον ἀνελήφως καὶ Φαῖδρος Καλλίου Σφήττιος· *αὐτόθι* 157: ὃς εὐπρεπῆς ὦν ἰδεῖν τοσοῦτον ἀπέχει τῶν αἰσχυρῶν ὥστε πρώην ἐν τοῖς κατ' ἀγρούς Διονυσίοις κωμωδῶν ὄντων ἐν Κολλυτῳ, ...· Μενάνδρου fr. 763 (A. Körte – A. Thierfelder, edid.): Τραγωδοῖς ἦν ἀγῶν, Διονύσια.

28. Οἱ Wilson καὶ Hartwig, ἔνωτ. ἄνωτ. (σημ. 4) 21, ἐπρότειναν τρεῖς παραλλαγὰς συμπληρώσεων. Οἱ R. Osborne – P.J. Rhodes, *Greek Historical Inscriptions. 478-404 BC*, Oxford 2017, 182 υἰοθέτησαν τὴν τρίτην.

29. Ἡ πρότασις ἐπιβάλλει τὴν ὑπαρξὴν ρήματος· τὸ συμπληρωθὲν [ἐστεφάνωσ]ε δικαιολογεῖται ἀπὸ τοὺς στίχ. 10-11, ἐνῶ τὸ ὑποκείμενον καὶ τὸ ἀντικείμενον ἀπὸ τὸ ρῆμα.

ἐσθήνε] | γκεν Ἀθηναίο[ις ἐς σωτηρίαν ἀνθ' ὧν κ] | αὐτὸν ἐστε[φάνωσαν ἀνδραγαθίας |
 ἔ]νεκα καὶ εὐν[οίας τῆς ἐς Ἀθηναίους].

Στοὺς παρατιθέμενους στίχους δὲν δηλοῦται εὐθέως περὶ ποίου ἀγώνος πρόκειται. Καὶ ἐδῶ ἡ
 διατύπωσις εἶναι ἰδιάζουσα.

3. *IG II² 20.14-18 (394/3?)*:³⁰

[ἐπαιν]έσαι τε αὐ[τὸν καὶ . . . 6 . . .] | ἰς καὶ στ-
 15 [εφανῶσαι αὐτὸν χρυσῶι στεφ]άνωι· ὁ δὲ κῆ[ρυξ ὁ τῆς βολ]ῆς ἀνειπέ-
 [τω 20] | ὅταν οἱ τρα[γωιδοὶ ἀγω]νίζονται ὀ-
 [τι στεφανοῖ ὁ δῆμος ὁ Ἀθη]ναίων Εὐαγόρα[ν τὸν Σαλα]μινίων βασ[ι]-
 [λέα 16 τ]ῆς ἐς Ἀθηναίο[(υ)ς -3-4- Ἑλλ]ᾶδος

App. crit.: 14 [ἐκγόνο]υς vel [τοὺς ὑε]ῖς Matth. || 16 [Διονυσίων ἐν τῶι θεάτρω]ι Matth. || 18 in.
 [ἀνδραγαθίας ἔνεκα] Lewis – Stroud, [εὐεργεσίας εἶνεκα vel ἔνεκεν] Matth., med. [ὑπὲρ Ἑλλ]ᾶδος
 Lew. – Str., Ἀθηναίο[ς ὑπὲρ Ἑλλ]ᾶδος Matth. post Lew. – Str.

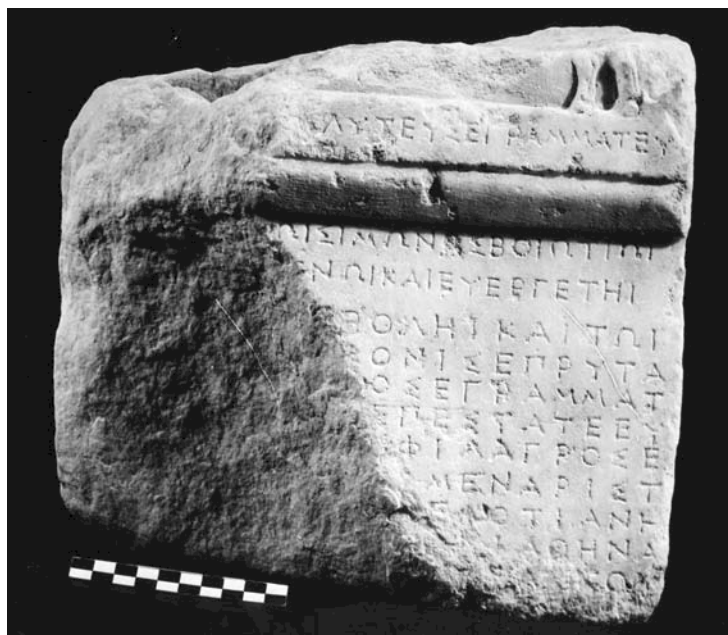
Ὁ προσδιορισμὸς τοῦ χρόνου τῆς ἀνακηρύξεως γίνεται διὰ χρονικῆς προτάσεως· ἡ διατύπωσις δὲν
 μαρτυρεῖται ἄλλοθεν.

Καὶ στὰ τρία λοιπὸν ψηφίσματα ἢ ἀνακήρυξεις τῆς στεφανώσεως διατυπώνεται
 διαφορετικά. Προκύπτει λοιπὸν καὶ πάλιν, –τὸ ἐσημείωσα ἤδη–, ὅτι δὲν ἔχει διαμορφωθῆ
 ἀκόμη σταθερὸς τύπος³¹ διατυπώσεως. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ στὸ ψήφισμα *IG II² 2.*³²

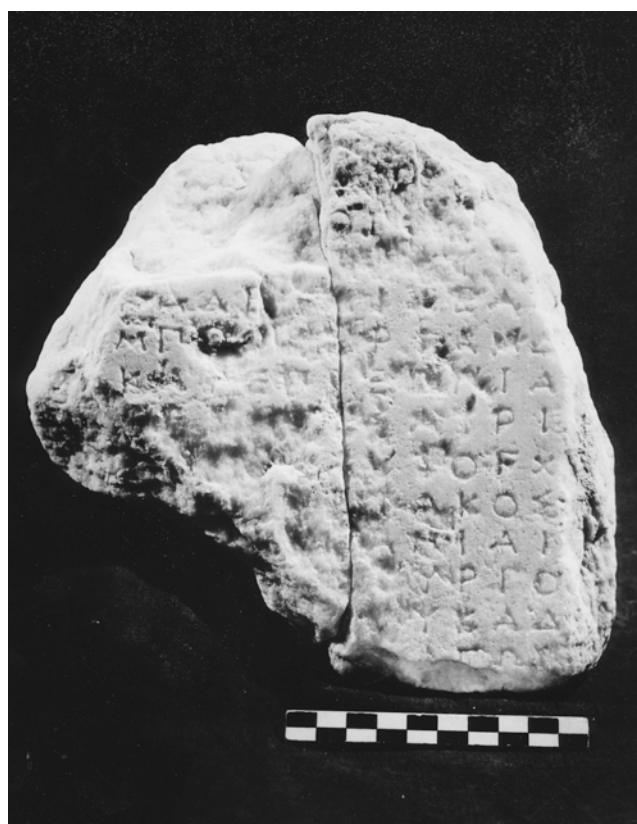
30. Τὸ παρατιθέμενο κείμενο προέρχεται ἀπὸ τὴν πρόσφατη ἐπανεκδόση τοῦ ψηφίσματος, βλ. Ἄ. Π.
 Ματθαίου, *Ἐξὶ Ἀττικῆς ἐπιγραφῆς τοῦ 4ου αἰ. π.Χ.*, Ἀθήναι 2019, 15-34. Τὸ ψήφισμα μετὰ τὴν ἔκδοση
 τοῦ Kirchner (*IG II² 20*) ἐπανεξέδωσαν οἱ D. M. Lewis καὶ R. S. Stroud προσθέτοντας δύο θραύσματα,
Hesperia 48 (1979) 180-193 (*SEG* 29, 86).

31. *Formula*, κατὰ τὸ συνήθως λεγόμενον ἀπὸ μερικοῦς ἐπιγραφικοῦς καὶ ἱστορικοῦς.

32. Ὡστε οἱ κρίσεις καὶ ἐπικρίσεις περὶ συμπληρώσεών τινων εἶναι ἄτοπες.

Τὸ θρ. *a* τῆς IG II² 2 (φωτ. EM).

Τὰ θρ. *c+b* τῆς IG II² 2 (φωτ. EM).